

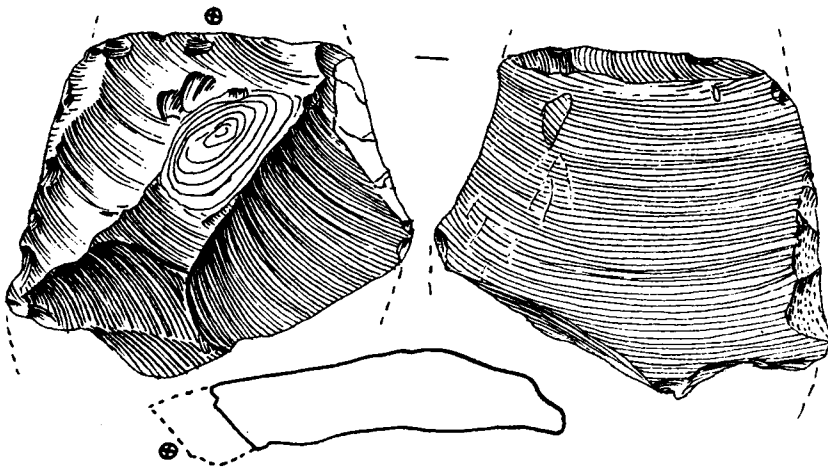
GLOBALE SCHETS VAN GEMERTS PREHISTORIE

De meeste mensen, en dus ook de meeste Gemertenaren, weten omtrent de prehistorie van hun streek nagenoeg niets. De meeste Nederlanders weten in dit verband alleen melding te maken van de hunebedden in Drente en vaag weet men zich iets te herinneren van Bataven en Caninefaten. De belangstelling voor de prehistorie, en daarmee samenhangend, voor de archeologie neemt de laatste jaren gelukkig toe. Dank zij talrijke opgravingen en studies die in de afgelopen eeuw zijn verricht, zijn we in staat binnen de prehistorie verschillende perioden te onderscheiden zoals paleolithicum (oude-steentijd), mesolithicum (midden-steentijd), neolithicum (nieuwe steentijd), bronstijd en ijzertijd. Elk van deze perioden kan weer worden onderverdeeld en binnen elke periode of een deel daarvan kunnen weer diverse culturen voor komen.

Aan de hand van de hierboven beschreven onderverdeling in perioden en culturen zullen we de prehistorie van Gemert in het kort beschrijven (1).

De oudste sporen van menselijke activiteit in Noordbrabant dateren uit het midden-paleolithicum, een periode die globaal genomen samen valt met de eerste helft van de laatste ijstijd. Archeologisch gezien is dit de tijd van de Neanderthaler, waarvan, naast andere werktuigen, verschillende vuistbijlen zijn gevonden o.a. te Bakel en Mill. Dat er in die periode mensen leefden op het grondgebied van de gemeente Gemert is niet bewezen, maar wel aannemelijk sinds de vondst van een waarschijnlijk midden-paleolithische afslag uit Elsendorp, die dus vóór + 35.000 v.Chr. werd gemaakt (2).

Na het midden-paleolithicum volgt het jong paleolithicum. Uit deze periode zijn wat het Nederlands grondgebied betreft drie culturen bekend. Het gaat hierbij om mensen die zich hoofdzakelijk bezighielden met de jacht op rendieren. In Gemert zijn daarvan tot nu toe geen sporen gevonden, echter uit Milheeze zijn belangrijke vindplaatsen bekend van de zogenaamde Tjongercultuur. Het zal dan ook niet verwonderlijk zijn als t.z.t. ook

EEN AFSLAG UIT GEMERT (VINDPLAATS ELSENDORP), DATEREND VAN TENMINSTE 35.000 V.CHR. (SCHETS OVERGENOMEN UIT BRABANTS HEEM (2)).

te Gemert vondsten uit die periode gedaan zullen worden.

Het paleolithicum eindigt samen met de laatste ijstijd $\pm$ 8300 v.Chr. en tevens begint dan de archeologische periode die mesolithicum wordt genoemd.

Door het smelten van de ijskap steeg de zeespiegel en daarmee de grondwaterstand zodat grote moerassen ontstonden zoals o.a. in de Peel. Op de hogere gronden woonde de mesolithische mens. Hij leefde van jagen vissen en het verzamelen van vruchten. Op bijna alle hoge zandruggen in de buurt van water liet hij zijn sporen achter in de vorm van talloze kleine vuursteensplinters. Tot nu toe zijn drie van zulke concentraties gevonden op Gemerts gebied (3). Een nader onderzoek in de vorm van een opgraving heeft echter nog niet plaatsgevonden.

Omstreeks 4000 v.Chr. laat de archeoloog het mesolithicum ophouden. De periode die dan begint is het neolithicum. Een periode die gekenmerkt wordt door een geheel nieuwe bestaanswijze nl. de landbouw.

Het proces waarbij de mens verandert van jager-visser-verzamelaar tot landbouwer verloopt natuurlijk zeer geleidelijk, maar de wijzigingen zijn zo drastisch dat men soms spreekt van de neolithische revolutie. Behalve dat men akkerbouw en veeteelt gaat bedrijven ontstaan ook vaste woonplaatsen en ontwikkelt

men de kunst van het pottenbakken.

Er zijn op Nederlands gebied verschillende neolithische culturen te onderscheiden. Op Gemerts grondgebied hebben zich zeker neolithische mensen opgehouden, hetgeen blijkt uit het feit dat een tweetal gepolijste vuurstenen bijlen zijn gevonden (4). Deze bijlen werden waarschijnlijk tijdens het midden-neolithicum ($\pm$ 3000 v.Chr.) geïmporteerd vanuit België of Zuid-Limburg, waar zich een belangrijke vuursteenindustrie had ontwikkeld. Neolithische nederzettingen en aardewerk zijn tot op heden niet gevonden.

Na het neolithicum begint de bronstijd die van $\pm$ 1500 v.Chr. duurt tot $\pm$ 700 v.Chr. De overgang van neolithicum naar bronstijd is echter geleidelijk en dus onduidelijk. Het meest kenmerkende van de bronstijd is natuurlijk het gebruik van brons bij de fabricage van werktuigen en wapens. Andere kenmerken zijn verschillende aardewerkvormen en de gewoonte om de doden te begraven in grafheuvels (een gewoonte die overigens tijdens het neolithicum ook al voorkomt).

Gemertse vondsten uit de bronstijd zijn tot nu toe niet bekend. Wel is echter bekend dat in Erp komend van Gemert juist voorbij de Aa meerdere grafheuvels lagen, die jammergenoeg in vroeger dagen zijn vernield.

In de late bronstijd verandert het grafritueel. Voortaan zet men de doden bij op zogenaamde urnenvelden. De dode wordt verbrand en de urn met as wordt bijgezet onder een klein zandheuveltje omgeven door een greppel. Steeds werden nieuwe heuveltjes aangelegd en zo ontstond een urnenveld. Deze wijze van begraven wordt ook gevolgd in de aansluitende ijzertijd (van $\pm$ 700 v. Chr. tot omstreeks het jaar nul).

Uit deze laatste periode dateert een urn die op de Kranebraaken (Mortel) werd gevonden. Tijdens de opgraving die volgde werd echter geen tweede urn gevonden (5). Dat is erg vreemd als men beseft dat de gevonden run juist afkomstig is uit de urnenveldenperiode. Er zijn twee mogelijkheden. Oftewel de situatie is uniek oftewel er hebben meerdere urnen in de grond gezeten of ze bevinden zich er nog. In ieder geval wijst zo'n begraving of grafveld op de waarschijnlijkheid van een nederzetting uit de ijzertijd.

Met het aanbreken van de Romeinse tijd rond het jaar nul is officieel de prehistorie voor Zuid-Nederland voorbij. Immers

Julius Caesar heeft geschreven over een aantal Germaanse stammen waarvan men aanneemt dat ze in onze gebieden woonden. De berichten zijn uiterst schaars en de interpretatie vaak aanvechtbaar, zodat we toch zijn aangewezen op archeologische vondsten. Uit o.a. Keldonk en Erp zijn vondsten uit de Romeinse tijd bekend en bewoning te Gemert in die periode lijkt dus tot de mogelijkheden te behoren.

Dan breekt de tijd der volksverhuizingen aan en daarmee de middeleeuwen. Over de volksverhuizingen is erg weinig bekend wat Nederland betreft en de meningen over de aard van de volksverhuizingen zijn tegenstrijdig. De archeologie zou hier meer licht op kunnen werpen, ware het niet dat vondsten uit deze periode nagenoeg ontbreken.

Na de volksverhuizingstijd begint de Frankische kolonisatie van Nederland en daarmee de Merovingische tijd (500-700 A.D.) en de Karolingische tijd (700-900).

De archeologie zou wat meer duidelijkheid kunnen verschaffen over deze perioden, die voor de geschiedenis erg belangrijk zijn omdat juist in deze perioden de meeste van de huidige gehuchten, dorpen en steden zijn ontstaan.

Archeologische vondsten uit deze perioden zullen dus in het algemeen juist gezocht moeten worden op plaatsen waar zich nu de gehuchten en dorpen bevinden. Dat zal ook de reden zijn dat de vondsten uit deze perioden erg schaars zijn. Immers door de aanwezige bebouwing is het onmogelijk om opgravingen te verrichten en verder hebben veel bouwwerkzaamheden de sporen van vroegere activiteiten uitgewist.

Tijdens de genoemde opgraving op de Kranebraken zijn echter 'n aantal aardewerkscherven gevonden uit de Karolingische tijd (5). Deze vondsten tonen aan dat de Kranebraken in die periode reeds als akker in gebruik was en dat er dus ook bewoning in de buurt geweest moet zijn.

Een andere vondst die misschien uit deze periode afkomstig is, is een waterput in de vorm van een uitgeholde boomstam.

De vondst werd gedaan op de plaats waar nu Den Dörpel staat en hij is nog steeds te bezichtigen op het gemeentearchief. Omdat aardewerkscherven ontbraken is het echter niet duidelijk hoe oud de put is. Het is ook mogelijk dat hij dateert uit de latere middeleeuwen (6).

Jan Timmers

NOTEN:

- (1) Voor dit artikel is veelvuldig gebruik gemaakt van Dr.G.J.Verwers (red.), Noord-Brabant in pre- en protohistorie, Oosterhout 1975.
- (2) P.Dijkstra en A.v.d.Lee, Enkele oud- en midden paleolithische vondsten uit Noord-Brabant, Brabants Heem Jrg.31, 1979, blz.111.
- (3) Voor twee van deze concentraties zie:
G.Beex, Gemert, Nieuwsbulletin KNOB 1972 + 58.
De derde concentratie is recent gevonden en nog niet gepubliceerd.
- (4) Voor één van deze zie: Nieuwsbulletin KNOB 1958 + 57.
De andere vondst is nog niet officieel gemeld.
- (5) Zoals blijkt uit het opgravingsrapport van Dr.Modderman. Zie ook:
Archeologisch Nieuws 1956 kol.195.
- (6) G.Beex, Gemert, Nieuwsbulletin KNOB 1972 + 58.

